

Motion till riksdagen

1987/88:Ub328

av Lars Leijonborg m. fl. (fp, s, m, c, vpk)
om åtgärder för elever med allvarliga läs- och skrivsvårigheter

En av de viktiga grundstenarna för demokratin är att alla medborgare kan läsa och skriva. Den som inte kan läsa kan inte skaffa sig den information som behövs för att delta i den demokratiska processen. Han kan inte heller utnyttja sin besvärsmått, kan inte tillgodogöra sig undervisningen i den obligatoriska skolan och kan inte till fullo utnyttja den övriga skolundervisning som erbjuds. Det skapar orättvisor.

Enligt skolöverstyrelsens beräkningar lämnar mellan fem och tio tusen elever varje år grundskolan utan att ha nått upp till den läs- och skrivförmåga som anses normalt för elever i årskurs 6.

Som grundskolan fungerar i dag skall den huvudsakliga läs- och skrivinläringen vara avklarad när eleven lämnar årskurs 3. Därefter ses läs- och skrivkunskaperna som ett redskap för inhämtandet av andra kunskaper i skolan. Elever som halkat efter på lågstadiet har små möjligheter att komma i kapp. Kunskapsluckorna blir stora i alla teoretiska ämnen, inte bara i svenska. Risken är stor att de med tiden kommer allt längre efter sina kamrater.

Anledningen till att många elever har svårt att lära sig läsa och skriva är att de har ett specifikt handikapp som förr kallades ordblindhet. Numera används beteckningen dyslexi eller läs- och skrivsvårigheter. (Dyslexi är en samlingsbeteckning för läs- och skrivsvårigheter hos personer med presumtivt normal begåvning.) Det handlar alltså om normalt begåvade elever som har särskilt stora svårigheter i kampen med bokstäverna.

Läs- och skrivsvårigheter upplevs fortfarande ofta av den som lider av det som ett "skamligt" handikapp och man försöker i det längsta dölja sina problem. Fortfarande tror många att den som inte kan läsa och skriva eller gör det dåligt är mindre intelligent än andra. Detta är givetvis fel.

Skoltiden präglar alla människor. Dyslektiker går ut skolan inte bara med dålig läs- och skrivförmåga, utan även som en följd av sitt handikapp med stora brister i ämneskunskaperna och inte sällan med ett knäckt självförtroende.

Detta är ett svek mot individen och ett enormt slöseri med mänskliga resurser.

Även om problemet är stort finns det många konkreta åtgärder som kan sättas in för att lösa, eller i varje fall minska, svårigheterna. Det finns exempel från olika håll i landet där man medvetet arbetar med läs- och

skrivsvårigheter och når goda resultat, men det finns alltför många tecken på stor okunskap inom skolans värld. Tyvärr finns en viss oenighet bland experter om orsakerna till dyslexi och om metoder att arbeta med handikappet. Detta får emellertid inte hindra att man tar itu med problemet på det sätt som är lämpligt för varje enskild elev.

Det finns ett stort behov av ett samlat åtgärdsprogram för elever med dyslexi. Vi anger i denna motion några viktiga delar av ett sådant program. Det är önskvärt att programmet utarbetas skyndsamt.

Läroarutbildning

Förutsättningen för att en elev skall kunna få hjälp är att handikappet över huvud taget upptäcks i skolan. Alltför många elever betraktas än i dag, p. g. a. sina svårigheter, felaktigt som slöa, okoncentrerade, "socialt störda" eller mindre begåvade.

En sådan stämpel får givetvis oerhört svåra konsekvenser för de berörda eleverna. För att ingen skall drabbas av detta krävs att alla lärare lär sig att känna igen problemet hos eleven. Har läraren en gång gjorts medveten om handikappet är det inte alls svårt att upptäcka.

Alla lärare kan inte ha tillräckliga kunskaper för att arbeta med själva läs- och skrivsvårigheterna, men de måste kunna bedöma när eleven behöver professionell hjälp. Dessutom måste varje lärare själv ta ansvar för elevens kunskapsinhämtning på de egna lektionerna.

Läroarutbildningen måste därför innehålla ett poängsatt moment om läs- och skrivsvårighet. Det kan t. ex. innehålla:

1. Läs- och skrivutvecklingen.
2. Olika teorier om orsaker till läs- och skrivsvårigheter.
3. Läs och skrivsvårigheters yttringar hos en elev. Försvarsmekanismer hos en elev med läs- och skrivsvårigheter. Praktiska, sociala och psykiska konsekvenser av läs- och skrivsvårigheter.
4. Olika metoder att avhjälpa läs- och skrivsvårigheter.

Ovanstående gäller naturligtvis i lika hög grad grundutbildning för lärare som fortbildning av redan yrkesverksamma lärare.

Grundskolan

När elevens problem väl är upptäckta måste man inom skolan medvetet bestämma sig för hur man skall förhålla sig till eleven och hans/hennes svårigheter.

Först och främst måste eleven få specialundervisning i läsning och skrivning. Där gäller det att ta vara på den samlade kunskap som finns hos olika forskare och pedagoger inom och utom landet. Eftersom det finns belägg för att dyslexi kan ha olika orsaker får metodiken anpassas efter varje enskild elev.

Parallellt med läsinläringen måste skolan hitta redskap så att eleven inte går miste om kunskaper som kamraterna får och som det är skolans skyldighet att förmedla. Därför är det oerhört viktigt att skolan skiljer på läs- och skrivinläring och kunskapsinhämtning. T. ex. så är historieboken inte ett lästräningsmaterial. Den är till för att lära ut historia.

För de elever som inte lär sig läsa och skriva i den ordinarie undervisningen krävs alltså speciella resurser. En sådan resurs är speciallärarna.

Speciallärarutbildningen måste få en mycket starkare inriktning på att arbeta med dessa elever. Att lära dyslektiker läsa och skriva är en komplicerad uppgift som kräver gedigen utbildning. Detta måste alltså vara en prioriterad uppgift för speciallärarna.

Andra hjälpåtgärder

Skolan måste även på alla sätt motverka de konsekvenser det får för utbildningen att en elev är dålig på att läsa och skriva. Ett sätt för dyslektiker att tillgodogöra sig böcker är att få litteraturen inläst på band. Talböcker är vanliga arbetsredskap t. ex. inom den danska skolan.

Skönlitteratur finns redan tillgänglig för dyslektiker genom tal- och punktskriftsbiblioteket. Läroböcker däremot kan elever med läs- och skrivsvårigheter inte få inlästa på band.

Egentligen borde det vara en självklarhet att elever med särskilda svårigheter skall få tillgång till läromedel som de kan tillgodogöra sig. Man ger inte en blind elev en ordinär kartbok.

Det finns många olika tänkbara praktiska lösningar på vem som tar ansvaret för talböcker för dyslektiker, men oavsett hur frågan löses är det viktigt att inläsningen görs på ett professionellt sätt. De hinder som finns – bl. a. av upphovsrättslig karaktär – måste givetvis lösas.

Till LGR -69 fanns ett supplement där man tog upp frågan om hur elever med läs- och skrivsvårigheter skall behandlas i skolan, t. ex. i provsituationer och vid betygsättning. Ett sådant supplement behövs även i dag för att ge skolan riktlinjer för hur man skall hantera problemet, bl. a. för att elever skall bli någorlunda lika behandlade över hela landet, och minska orättvisorerna vid antagning till högre utbildning.

Gymnasieskola och högskola

Att grundskolan har ett speciellt ansvar för varje elev är självklart. Men nästan alla elever går numera vidare till gymnasieskolan och många även till högskolan. Därför måste även dessa utbildningsformer ha resurser och kunskaper att möta problemet med läs- och skrivsvårigheter.

Många studieavbrott, även på de teoretiska linjerna, beror på att eleverna har svårigheter med läsning och skrivning. När eleverna blivit lite äldre och studierna mer krävande blir många av dem mer motiverade att ta itu med sina svårigheter. Därför är det viktigt att det finns speciallärarresurser även i gymnasieskolan. Önskvärt vore också möjligheter till stödundervisning i högskolan.

Även lärare inom gymnasiet och högskolan behöver grundläggande kunskaper om läs- och skrivsvårigheter så att de känner igen problemen när de stöter på dem. Både för gymnasieskolan och högskolan behövs möjligheter för eleverna att få litteraturen inläst på band. Även där krävs centrala riktlinjer för hur lärarna skall förhålla sig till elevernas problem t. ex. vid prov och betygsättning.

Grundvux

Mot. 1987/88

Ub.328

Bland den vuxna befolkningen beräknas mellan 100 000 och 500 000 personer ha läs- och skrivsvårigheter.

Grundvux är den skola som har uppdraget att ge dessa människor de färdigheter de saknar. Grundvux måste därför fortsätta att aktivt spåra upp personer som behöver hjälp med sin läsning och skrivning.

Grundvuxlärare som arbetar med läsundervisning måste ha en gedigen utbildning i vuxenpedagogik och i metoder för läs- och skrivträning för vuxna. Grundvux får inte bli den plats där eleverna åter misslyckas med ytterligare knäckt självförtroende som följd.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att ett samlat åtgärdsprogram för elever med allvarliga läs- och skrivsvårigheter (dyslexi) utarbetas skyndsamt.

Stockholm den 26 januari 1988

Lars Leijonborg (fp)

Irène Vestlund (s)

Marianne Andersson (c)

Björn Samuelson (vpk)

Ingela Gardner (m)